

[КВАРТАЛЕН МОНИТОРИНГ ИЗВЕШТАЈ]

за политиките и услугите за мигрантите на територија на Општина Куманово

(октомври 2017 - февруари 2018 година)

Изготвил:

Ахмет Јашаревски

февруари, 2018

Листа на Кратенки

РМ - Република Македонија

ВРЛ - Внатрешно раселени лица

ЗАПЗ - Законот за азил и привремена заштита

АВРМ - Агенција за вработување на Република Македонија

МТСП - Министерство за труд и социјална политика

ЈУМЦСР - Јавна Установа Меѓуопштински центар за социјална работа

ТПЦ - Транзитен Прифатен Центар

ЦУК - Центар за Управување со Кризи

НВО - Невладини Организации

ЕУ – Европска Унија

УНХЦР – Висок комесаријат на Обединетите Нации за бегалци (англ. United Nations High Commissioner for Refugees)

(ЕЕСК/ЕЕСС)- Европскиот економски и социјален комитет

АПСТРАКТ

Фондацијата Конрад Аденауер во соработка со Здружението на правници на Република Македонија и Здружението АТИНА од Србија го спроведуваат проектот “Создаваме заедно: мониторинг и застапување за заедницата” кој е финансиски поддржан од Европската унија. Главна цел на проектот е да ја подобри позицијата на бегалците и мигрантите, посебно на жените и децата во локалните заедници во Македонија и Србија. За време на проектот ќе бидат развиени партиципативни механизми за постојан мониторинг и застапување за имплементација на ефективни интеграциски политики и услуги за мигранти, особено за жени и деца.

Мигрантската криза и бегалскиот бран во Европа во 2015 година претставување најголема хуманитарна катастрофа од Втората светска војна. Уште од почетокот на кризата над 1 милион мигранти и бегалци прејдоа во Европа во потрага по подобри можности. Главните земји на потекло на мигрантите беа: Сирија, Афганистан и Ирак. Со својата централна позиција Македонија и Србија играат клучна улога во рамки на Балканската рута во движењето на мигрантите кон западно европските земји.

Кризата претставуваше сериозен предизвик за двете земји кои беа приморани да го фасилитираат патувањето на мигрантите и да обезбедат привремено сместување. Во тие рамки, двете земји воспоставија привремен центри за регистрација во август 2015 година како влезни точки каде мигрантите и барателите на азил беа регистрирани со можност да останат во земјата на 72 часа.

Сепак ситуацијата се промени драматично во октомври/ноември 2015 кога земјите кои беа главна дестинација на мигрантите (Австрија, Германија и Шведска) ги променија своите политики за примање на мигранти и започнаа да преговараат со Турција за запирање на бранот на мигранти преку Грција и Балканската рута. Конечно, по неколку месечни преговори, Европската унија и Турција направија договор за запирање на протокот на мигранти од Турција и на почетокот на март 2016 година Балканската рута беше ефективно затворена. Во тој случај голем број на мигранти беа “заробени” на територија на Република Македонија.

Трите партнерски организации на проектот во тоа време ги забележаа предизвици за локалното население и мигрантите и значењето на меѓусебна толеранција и интеграција. Интеграцијата во оваа смисла значи обединување и здружување преку меѓусебно запознавање, разбирање и солидарност на локалното население со луѓето чија животна несреќа ги има приморано да се затекнат во странска земја.

Во такви околности, во февруари 2017 година започна спроведувањето на проектот “Создаваме заедно: Мониторинг и застапување за заедницата” кој се спроведува во 10 општини во Македонија и Србија и тоа: Скопје, Куманово, Гевгелија, Прешево, Врање, Ниш, Белград, Шид, Сремска Митровица и Суботица.

Главните активности во проектот ќе се спроведуваат преку работата на Локалните мрежи во овие 10 општини. Локалните мрежи се составени од претставници од релевантни организации, институции и тела како: центри за социјална работа, министерство за труд и социјална политика, локални општини, здравствени и образовни установи и невладини организации. Локалните мрежи во текот на проектот ќе имаат редовни состаноци каде ќе разменуваат

искуство од секојдневната работи и притоа ќе помогнат во процесот на мониторинг и застапување на политиките на локално ниво.

1. ВОВЕД

Бегалци се лица кои бегаат од вооружен конфликт или прогон. Нивната ситуација често пати е толку опасна и неподнослива што тие ги минуваат границите на сопствените држави за да бараат безбедност во соседните земји, и со тоа стануваат меѓународно признаени како "бегалци" со пристап до помош од држави, УНХЦР и други организации. Тие се така признаени токму затоа што за нив е премногу опасно да се вратат дома, и потребно им е засолниште на друго место. Ова се луѓе за кои одбивањето азил има потенцијално смртоносни последици.

Бегалците се дефинирани и заштитени по меѓународен закон. Конвенцијата за бегалци од 1951-ва и нејзиниот протокол од 1967-ма како и други правни текстови, остануваат темелот на модерната заштита на бегалците. Правните принципи кои тие ги втемелуваат се проткаени низ безброј други меѓународни, регионални и национални закони и практики. Конвенцијата од 1951-ва дефинира кој е бегалец и ги истакнува основните права кои државите треба да им ги пружат на бегалците. Еден од најосновните принципи на меѓународното право е дека бегалците не треба да бидат протерани или вратени во ситуацијата каде што нивниот живот или слобода е под закана.

Мигрантите избират да се отселат не заради директна закана од прогон или смрт, туку генерално за подобрување на нивниот живот со наоѓање работа, или во одредени случаи образование, обединување со семејството или други причини. За разлика од бегалците кои не можат безбедно да се вратат дома, мигрантите не се соочуваат со такви препреки за враќање. Ако тие одберат да се вратат дома, тие ќе продолжат да добиваат заштита од својата влада.

Политиката има свој начин да се вмеша во вакви дебати. Мешањето на бегалци и мигранти може да има сериозни последици на животите и безбедноста на бегалците. Заматувањето на двата термини го тргнува вниманието од конкретната легална заштита што е потребна за бегалците. Тоа може да ја поткопа јавната поддршка за бегалците и институцијата азилант, во време кога на се повеќе бегалци им треба ваква заштита.

Интеграцијата на бегалци во општеството е динамичен и двонасочен процес, кој бара напори од страна на сите коишто се вклучени во овој процес. Тоа бара постоење на подготвеност од страна на бегалците, да го прифатат општеството домаќин, без да се откажат од сопствениот културен идентитет, како и подготвеност од страна на заедниците домаќини и јавните институции, да ги примат новодојденците во општеството, и да ги задоволат потребите на разновидна група на луѓе. Интеграцијата започнува уште од самото пристигнување на бегалците и завршува кога истите ќе станат активни членови на заедницата, од правен, социјален, економски, образовен и културен аспект.

Македонија и бегалските кризи

Во изминатите 25 години Република Македонија пет пати се соочуваше со сериозните предизвици да се справува со бегалски кризи.

Прв пат, тоа беше во текот на 1991 година кога, по настаните во Република Албанија, 1.180 лица од пограничните региони кон Република Македонија побараа заштита и беа згрижени во преспанско-отешевскиот, струшкиот и охридскиот регион.

Во текот на 1992 година, Република Македонија им понуди заштита на 35.000 лица кои бегаа од кризата и воените дејства во Босна и Херцеговина сместувајќи ги во седум колективни центри ширум државата. Овие лица беа под заштита на Македонија се` до 1997 година кога, по надминување на состојбите во Босна и Херцеговина, беше овозможено безбедно и организирано нивно враќање.

Како последица на кризата на Косово во пролетта 1999 година, 360.000 лица - главно етнички Албанци побараа и добија меѓународна заштита во Република Македонија. Со Заклучокот на Владата на Република Македонија за давање на привремена хуманитарна заштита 126.000 лица беа сместени во осум колективни центри, изградени за таа намена на територијата на Република Македонија, а 234.000 лица беа згрижени во семејни домови на граѓаните ширум земјата. Со 91.476 згрижени лица „Стенковец“ беше најголем колективен центар. Привремената хуманитарна заштита за бегалците од Косово траеше се` до 22. септември 2003 година, иако веќе на крајот од 2000 година бројот на бегалците беше сведен на 5.416.

Во текот на ескалацијата на внатрешнодржавната криза во Република Македонија во текот на 2001 година, како последица на вооруженото насилство беа евидентирани 86.954 внатрешно раселени лица, а според податоците на УНЦХР околу 20.000 лица ја напуштија Република Македонија и се упатија на Косово.

Првите знаци на започнување на бегалска и мигрантската криза започнаа пред неколку години, при што официјалниот почеток на оваа криза се смета дека е во 2015 година, кога овој бран на бегалци забележа огромен пораст. Република Македонија со оглед на својата географска поставеност како транзитна земја на западнобалканската рута, иако не беше крајна цел на бегалците, беше сведок на значително зголемување на бројот на бегалците и мигрантите кои транзитираат преку земјата за да дојдат до посакуваната дестинација. Мигрантите и бегалците најчесто се од Сирија, Авганистан, Ирак, Иран, Мароко, Пакистан, Алжир и др.

Од 19 јуни, 2015 до 7 март, 2016 над 1 милион бегалци и мигранти транзитираа низ територијата на РМ. на трите премини во Р.Македонија во јужниот дел на два премина Богородица –Евзони и Гевгелија Идомени и северниот дел Табановце –Куманово. Оваа бегалска криза, за сега, за Македонија има транзитен карактер, но со сите последици од хуманитарен, економски и безбедносен карактер.

Неодредена бројка на 8000-9000 непридужувани деца 1068 лица поднеле барање за азил, од кои 29 лица во транзитен центар „Табановце“ (19 јуни, 2015-7 март, 2016). На 7 март 2016 е затворена западно-балканската рута, а во ПТЦ Табановце останаа на привремен претстој 1467 бегалци, кои согласно одлуката на ЕУ за затворање на Балканската рута и границите на земјите од истата низ кои се вршеше транзитот ги затворија своите граници, а впрочем со тоа и го блокираа движењето на бегалците низ нивната територија. На крај на 2016 година во РМ останаа помалку од 200 мигранти.

Македонија единствено со Европската унија има ратификувано Спогодба за воспоставување рамка за учество на Република Македонија во операциите на Европската унија за управување со кризи, склучена во Брисел на 29 октомври 2012 година. Согласно Законот за одбрана (член 17, став 7), само Собранието на Република Македонија „ратификува меѓународни договори кои се однесуваат на влегување, поминување или престојување на странски вооружени сили на територијата на Републиката заради вежбовни активности, обука и учество во мировни или хуманитарни операции, како и за учество во тие активности и операции на единиците на АРМ во странство“.

1.1. Цели на мониторингот

Активностите на локалната мрежа која што функционира на територија на општина Куманово се насочени кон анализа на услугите кои што мигрантите и бегалците можат да ги добијат на територијата на општината, како и капацитетите за интеграција на лицата кои што се заинтересирани за останување во општината.

Посебно внимание при спроведување на мониторингот се посветува на правата на жените и децата како и на непридружуваните малолетници како најранливи категории и најчести жртви.

Овој извештајот е базиран на деск анализа на клучните документи и политики поврзани со заштитата на мигрантите на национално и локално ниво.

Цели	Резултати
1. Анализирани локална институционална рамка која обезбедува заштита на правата и интеграција на мигрантите (фокус на жени и деца);	1.1. Мапирани и анализирани локални политики
	1.2. Анализирани усогласеност со националната институционална рамка за заштита на мигрантите (фокус на жени и деца)
	1.3. Препознати механизми за интер-секторска соработка и анализиран квалитет на интер-секторската соработка.

1.2. Методологија на мониторингот

Оваа методологија се заснова на неколку значајни принципи, кои се меѓусебно поврзани, притоа едни со други се во интеракција и се зајакнуваат:

- **Партиципативност** - методологијата е припремена за да помогнале во градење на капацитетите на заедниците за заедничко учество во развојот и спроведувањето на локални политики, развивајќи модел кој овозможува активно учество на сите актери кои спроведуваат услуги насочени кон заштита на мигрантите/ките и нудат поддршка за интеграција; активностите за мониторинг ги спроведуваат локалните мрежи кои ги

обединуваат најзначајните институции, организации од граѓанскиот сектор и други актери (меѓународни организации и тн.) кои се активни на ова поле.

- **Развој на култура за соработка** - Активностите за мониторинг им овозможуваат на обединетите актери на иста задача да се запознаат и преку заедничка работа да ги развиваат капацитетите за меѓусебна соработка во развој на услуги/програми, не само на тема мигранти/ки, туку и на сите теми/потреби на граѓаните/ките во одредена заедница; На овој начин се развива база за ефикасна соработка помеѓу институциите, но и помеѓу институциите и граѓанскиот сектор.
- **Одговорност** - Самата промоција на активно учество во следење, мерење на ефектот и смислување на начини за унапредување на услугите и програмите, предизвикуваа поделба на одговорноста во заедницата. За разлика од независниот мониторинг (така наречен *watch dog* активност), кои го спроведуваа организациите од граѓанскиот сектор, оваа методологија обезбедува заедничко учество во собирањето на податоците, разбирање на резултатите од различни перспективи (понудувачи на услуги, наспроти корисници) и креирање решенија/нови модели, со кои се зголемуваат капацитетите на заедницата да можат одговорно да управуваат со ресурсите, односно одговорно да управуваат со развојот на заедниците.
- **Заштита на човековите права и инклузија** - Темите/услугите и целните групи кои се наоѓаат во основата на активностите за мониторинг, ги зајакнуваат капацитетите на заедниците за да ги унапредат знаењата и вештините за развој на политики кои се инклузивни и обезбедуваат заштита на правата, не само на мигрантите/ките, туку и на граѓаните/ките, особено на загрозените групи во заедницата.
- **Квалитет на услугите** - Методологијата преку развој на индикатори и истражувачка рамка, ги става во фокус достапноста и квалитетот на услугите; На овој начин се допринесува за јакнење на капацитетите на актерите за да го унапредат квалитетот на услугите кои се нудат на различните корисници, во конкретниов случај, на мигрантите/ките;

1.3. Ограничување

Овој мониторинг извештај се фокусира исклучиво на деск анализа на постоечката законска рамка и поради тоа не вклучува квалитативни и квантитативни наоди. Во продолжение овој извештај ќе послужи како основа за прибирање на податоци за вториот извештај кој ги вклучи мапирање на услугите за мигрантите, нивно задоволство како и мапирање на понудувачите на услугите и тоа преку фокус групи, длабински интервјуа и анкетни прашалници.

2. ПРЕГЛЕД НА ПОСТОЕЧКИТЕ ЛОКАЛНИ И НАЦИОНАЛНИ ПОЛИТИКИ КОИ МОЖАТ ДА СЕ ПРИМЕНАТ НА ЛОКАЛНО НИВО ЗА ЗАШТИТА НА ПРАВАТА НА МИГРАНТИТЕ/МИГРАНТИКИТЕ

Република Македонија се има приклучено кон сите клучни меѓународни инструменти за заштита на бегалците и странците, коишто притоа ги има усогласено со домашното законодавство, вклучувајќи го и прашањето за интеграција за дефинираната целна група, со што ги исполнила обврски преземени со Конвенцијата за статусот на бегалците од 1951 година и Протоколот од 1967 како и други релевантни инструменти во овој процес, и да им обезбеди на секое од лицата соодветни услови за живот и задоволување на индивидуалните потреби.

Во продолжение е табела со сите меѓународни инструменти кои Македонија ги има поддржано и националната рамка на закони и прописи со кои се уредува интегративниот процес.

Меѓународно / национално ниво	Документи
Обединети нации	Меѓународниот пакт за граѓански и политички права Конвенцијата за статусот на бегалците од 1951 година, и нејзиниот Протокол од 1967 година Конвенцијата на Обединетите нации против мачење и други облици сурово, нехумано и понижувачко постапување или казнување (CAT), Конвенцијата на Обединетите нации за правата на детето и нејзините два факултативни протоколи
Совет на Европа	Женевските конвенции од 1949 година Конвенција на Совет на Европа за спречуваче и порба против насилство против жена и насилство во семејство . Протоколите I и II на Европската конвенција за човековите права и основни слободи и нејзините Протоколи 1, 4, 6, 7, 11 – 14 Европската конвенција против мачење и нехумано или понижувачко постапување и казнување
Закони и прописи на Република Македонија	Устав на Република Македонија Закон за азил и привремена заштита Закон за странци Закон за државјанство Закон за азил и привремена заштита Закон за вработување и работа на странци Закон за социјална заштита Закон за семејство Закон за заштита на правата на децата Закон за вработување и осигурување во случај на невработеност Закон за основно образование. Закон за средно образование Закон за високо образование Закон за здруженија на граѓани и фондации Закон за јавни собири Закон за општата управна постапка Закон за управни спорови Стратегијата за интеграција на бегалци и странци 2008-2015, Предлог стратегија за интеграција на бегалци и странци 2017-2027 Резолуции за мигрантска политика Националниот акциски план

Законот за азил и привремена заштита ги предвидува следните категории.

Барател на право на азил

Барател на право на азил е странец кој бара заштита од Република Македонија и поднел барање за признавање на право на азил, за кое не е донесена конечна одлука, во постапката за признавање право на азил. (член 3, ЗАПЗ)

Признаен бегалец

Признаен бегалец е странец за кој по испитување на неговото барање е утврдено дека ги исполнува условите определени со Конвенцијата од член 2 алинеја 1 на овој закон, односно

лице кое поради оправдан страв дека ќе биде прогонето заради својата раса, вера, националност, припадност на одредена социјална група или поради своето политичко уверување, е надвор од државата чиј државјанин е и не може, или поради таков страв, не сака да биде под заштита на таа држава или кое доколку е без државјанство е надвор од државата во која имало вообичаено место на престој, не може или поради таков страв не сака да се врати во неа. (член 4, ЗАПЗ)

Лице под супсидијарна заштита

Лице под супсидијарна заштита е странец, кој не се квалификува како признаен бегалец, а на кој Република Македонија ќе признае право на азил и ќе дозволи да остане во рамките на нејзината територија, бидејќи постојат цврсти причини да се верува, дека доколку се врати во државата чиј државјанин е, или доколку е лице без државјанство, во својата држава на претходен вообичаен престој, ќе се соочи со вистински ризик од претрпување на сериозни повреди. Член 4-а, ЗАПЗ)

Процесот на интеграција е комплексен и постепен и опфаќа различни, но поврзани правни, економски, социјални и културни димензии кои се важни за способноста на бегалците да се интегрираат успешно и целосно во општеството. Затоа самиот процес на интеграција мора да биде формулиран на начин да дејствува на самиот почеток од постапката за азил, бидејќи тоа време може да биде инвестирано во самата подготовката за интеграција т.е “рана интеграција”.

Новата нацрт стратегија за интеграција на бегалци и странци 2017-2027¹ предвидува развивање на дијалог со клучните локални самоуправи и Бирото за вработување, синдикатите, работодавачите на стручно квалификувани лица, институциите за микро финансирање и банките за да се идентификуваат, анализираат и да предложат идеи за одржливо вработување на бегалците. Препораките во Стратегијата кои се однесуваат на вработувањето на бегалците исто така укажуваа на потребата за развивање на соодветни мерки, кои ќе им обезбедат на бегалците обуки за работа и ќе формираат работни места на пазарот на трудот наменети за бегалците, поттикнувањето на претприемништвото и самовработувањето кај бегалците преку партнерства со организации за микро финансирање и банки и потребата од определување и воспоставување механизми за оценка на професионалните вештини и степенот на квалификуваноста на бегалците кои не се во можност да го докажат истото со документи од нивната земја на потекло.

Според истата, процесот на локална интеграција на бегалци не треба да се набљудува одделно од другите сродни прашања, како што се:

а) процесот на доброволно враќање како една од можностите во пакетот трајни решенија;

б) темите поврзани со реинтеграцијата на македонските граѓани што се враќаат во земјата во рамките на договорите за реадмисија; односно

¹ Нацрт Стратегијата за бегалци и странци е достапна на следниот линк -

<http://www.mtsp.gov.mk/content/pdf/strategii/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D0%B8%D1%98%D0%B0%20%D0%B7%D0%B0%20%D0%B8%D0%BD%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%86%D0%B8%D1%98%D0%B0%20%D0%BD%D0%B0%20%D0%B1%D0%B5%D0%B3%D0%B0%D0%BB%D1%86%D0%B8%20%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%B2%D0%B5%D1%80%202017.pdf>

в) интеграцијата на лица коишто имаат потреба од заштита како жртви на трговија со луѓе.

Стратегијата исто така предвидува сеопфатната политика за интеграција која дејствува на влезната точка, на самиот почеток од постапката за азил, без одлагање и без губење драгоцено време, кое може да биде подобро инвестирано во подготовката за интеграцијата, како посетување настава по македонски јазик или подготвителна настава за запишување во редовно училиште. Во оваа насока предвидени се изработка на индивидуални планови за интеграција мора да се изврши веќе во прифатниот центар за азил, каде треба да се спроведат раните мерки за интеграција.

Во новата Стратегијата за интеграција на бегалци и странци 2017-2027 има препораки за зголемување на конкурентноста на пазарот на трудот како што се: зајакнување на услугите за поддршка на вработувањето, поддршката и имплементацијата на проекти за вработување и стручна обука, олеснување на пристапот за бегалците до можности за вработување со помош на надворешно финансирање, обезбедување формална рамка за признавање на квалификациите, за тестирање и за стекнување уверенија за стручна обука, обезбедување формална рамка за протоколот за признавање на универзитетските дипломи и признавање на научните квалификации, обезбедување формални наставни програми за стекнување диплома за основно образование за возрасните, подготовка на програми конкретно насочени за младата популација и воспоставување конкретни мерки за подготовка за вработување на младите бегалци, кои не посетуваат формално образование и зајакнување на механизмите за поттикнување активно учество во вработувањето.

Претпоставени цели на идната Стратегијата за периодот 2017 – 2027 година, се базираат од резултатите постигнати до 2017 година, каде се научени важни лекции во врска со давањето поддршка на бегалците за тие да станат независни членови на македонското општество.

Целите на истата се:

1. Јакнење на системот на интеграција преку мерки за градење капацитети и партнерства со посебен акцент на учество на локално ниво (Јасно дефинирана улога на Локалните самоуправи);
2. Прецизирање на јасни и одржливи мерки за рана интеграција;
3. Предвидување на јасни и одржливи решенија во процесите на домувањето (стамбено згрижување);
4. Определување на јасна образовна политика заради јакнење на интеграцијата во општеството, како основна предиспозиција исклучително битна во процесот на нивното вработување;
5. Обезбедување развојни можности за вработување заради јакнење на самостојноста на целната група;
6. Прецизно и Законски дефинирана основа за побрзо стекнувањето државјанство;

Целите на стратешки документ е да се истакнат чекорите на постапување во процесот на интеграција, односно имплементација на Стратегијата за интеграција на бегалци и мигранти во општина Куманово со оглед на клучната улога на локалните актери во процесот на интеграција, каде што локалната интеграција е единствена опција на глобално ниво за милиони беглаци кои немаат можност да се вратат во своите земји на потело. Истиот е со цел

да и се овозможи на целната група (лицата со признаен статус на бегалец, лица под супсидијарна заштита, барателите на азил како корисници на мерки за рана интеграција, како и странци со регулиран престој во Република Македонија) да влезе во процесот на интеграција, како и да ги дефинира конкретните активности и мерки кои треба да се преземат од страна на сите засегнати страни.

Кога се работи за ситуацијата на локално ниво, евидентно е дека има недостатоци од однос на политиките и улогата која локалните власти ја имаат во развивање на истите но и спроведување на мерките за интеграција во практична смисла. Исто така може да се забележи дека има и недостаток на капацитете за интеграција кај кадрите на општинско ниво.

Тука исто така спаѓа и вклучување но и воспоставување формален систем за мониторинг и евалуација каде што ќе бидат дефинирани низа општи индикатори коишто редовно ќе се оценуваат. Во стратегијата е наведено дека недостигот од соодветен механизам за оцена директно влијае врз квалитетот на имплементацијата, со што, пак, се намалува капацитетот за еволуција на политиките, како и капацитетот за учење како процес заснован на обезбедување повратни информации. Таква иницијатива, исто така, е донесена од страна на ЕУ, како што е прикажано во Европската агенда за интеграција на државјани на трети земји со формирањето на „Заеднички европски индикатори“ во четири области значајни за интеграцијата: вработување, образование, социјална инклузија и активно граѓанство. Единиците на локална самоуправа се клучни партнери во обезбедувањето услуги за дефинираната целна група на локално ниво. Вообичаено, локалните власти имаат капацитет да ги прилагодат политиките кон потребите на нивните заедници, наспроти националните „стандардизирани“ политики.

Локалните власти исто така, треба да обезбедат голем број услуги што директно влијаат на интеграцијата и затоа нивниот потенцијал за обезбедување на социјална кохезија е огромен. Локалните заедници се клучни во оваа смисла бидејќи мигрантите и бегалците своето секојдневие го поминуваат токму тука и припадноста ја градат преку неа, оттука голем приоритет треба да биде ставен на имплементација на политики што обезбедуваат интеграција помеѓу мигрантите и локалното население.

Вредно е да се напомене дека досега локалните самоуправи во земјата немаа значителна улога во имплементација на мерки за интеграција. Поврзано со ова е и улогата на граѓанските организации, чие влијание и активност може многу да придонесе кон овој процес. Постојат голем број на вакви организации кои поседуваат силна експертиза и во делот на градење политики и предлагање на решенија, но и во делот на давање на директни услуги за мигрантите што во голема мера се надополнување на ангажман на институциите.

Исто така во 2017 година во рамки на проектот на Македонско здружените на млади правници е изработен Локален акциски план за интеграција на Општина Куманово кој е долгорочен плански документ кој го опфаќа периодот 2017- 2027 година. Меѓутоа, до моментот на изработка на овој извештајот ваквиот план не е усвоен од страна на Советот на општината.

Неговата главна цел е да овозможи активно вклучување на сите засегнати фактори во процес на дефинирање на разнобојни активности и иницијативи за интеграција на мигранти, бегалци и баратели на азил на територија на Општина Куманово.

Главната цел на планот е детално разработена преку серија од пет специфични цели, а за имплементирање на секоја од идентификуваните специфични цели се подготвени план на активност. Остварувањето на специфичните цели главно се заснова на воспоставување механизми на соработка, усвојување на секторски програми и стратегии, но и преку прецизни теренски и други активности.

Петте идентификувани специфични цели се следниве:

1. Рана Интеграција
2. Домување, привремено сместување
3. Образование
4. Вработување и стручно усовршување
5. Подигнување на јавна свест

Главни субјекти во имплементација на акцискиот план се администрацијата на Општина Куманово, подрачна единици на МТСП и АВРМ на територија на Општина Куманово, Јавни институции кои работат и делуваат од делокругот на целта на акцискиот план и граѓанските организации.

Акцискиот план на Општина Куманово е изготвен се чека на негова јавна расправа и усвојување на документот од страна на Совет на Општина Куманово и неговата имплементација и примена ќе биде во надлежност на Општина Куманово.

Во рамките на Општина Куманово функционира и Транзитниот прифатен центар (ТПЦ) Табановце. ТПЦ е отворен на крај на август 2015 година, капацитет за 1000 лица, изграден е согласно меѓународни стандарди (SFERA) со запазување на сите потребни содржини од аспект на инфраструктура, санитарни објекти, објекти за едукација, објекти за сместување и исхрана и објекти за логистичка поддршка кои се распоредени во 3 сегменти.

Интересно е да се напомене дека во рамки на ТПЦ Табановце функционираат различни институции и организации кои обезбедуваат услуги за мигранти и бегалци. Тие се:

Државни институции	<ul style="list-style-type: none">■ МВР(Сектор за азил е надлежен за спроведување на постапката за азил);■ Центар за Управување со кризи (Главен координатор на ПТЦ, Управител и Менаџмент системот во истиот);■ МТСП (должно да го обезбеди престојот, сместувањето и згрижувањето на барателите на азил, да им ја обезбеди потребната бесплатна правна помош и социјална заштита);
Меѓународни организации	<ul style="list-style-type: none">■ Високиот комесаријат за бегалци (UNHCR);■ Меѓународна организација за миграција (IOM);■ Дански совет за бегалци■ УНИЦЕФ■ Меѓународна организација на помош и развој „Operation Mercy “

Македонски организации

- Црвен крст на РМ (обезбедување на помош и поддршка на мигранти кои престојуваат во ТПЦ)
- Македонско здружение на млади правници (бесплатна правна помош);
- Хелсиншки комитет за човекови права (бесплатна правна помош);
- СОС Детско село
- НВО Легис;
- НВО Project Hope;

Согласно член 11 од Закон за азил и привремена заштита, односно согласно принципот на локално учество одговорноста за сместување на барателите на азил и на лицата со признато право на азил во Република Македонија е лоцирана како во единиците на локална самоуправа, така и во Владата на Република Македонија.

Правото на престој на барателите на азил во Република Македонија им е загарантирано со член 48 од Закон за азил и привремена заштита како едно од правата предвидени за барателите за азил. Истовремено со овој член им е загарантирано и правото на сместување и згрижување во Прифатниот центар или друго место на сместување определено од страна на Министерството за труд и социјална политика, доколку барателот искаже потреба за истото.

Сместувањето на лицата со признаен статус на бегалец, е уредено со член 52 од Закон за азил и привремена заштита, кој пропишува дека согласно со принципот на локално учество, на бегалецот му се обезбедува сместување со давање соодветен стан на користење или со давање на парична помош потребна за обезбедување простории за сместување, до обезбедување на средства за своја егзистенција, но најдолго до две години од денот на доставувањето на решението за признавање статус на бегалец.

Додека на лицата по супсидијарна заштита во согласност со член 58 од Закон за азил и привремена заштита, со денот на доставување на решението за признавање на право на азил заради супсидијарна заштита се стекнуваат со право на престој на територијата на Република Македонија во траење од најмалку една година, кој се продолжува доколку причините поради кои е доделен се уште постојат.

Сместувањето на лицата под супсидијарна заштита е уредено со член 59, каде што на овие лица им се обезбедува сместување согласно член 52, но најдолго една година од денот на доставување на решението за признавање на статус на лице под супсидијарна заштита.

Согласно Стратегијата за интеграција на бегалци и странци во РМ 2008 - 2015 МТСП поддржува временни и долгорочни решенија за домување на лицата со признато право на азил коишто формално поднеле пријава за регистрација за локална интеграција во Македонија. Како временни решенија, преку центрите за социјална работа, согласно со Програмата за интеграција на лицата на кои им е признаено правото на азил во Република Македонија, министерството обезбедува месечна финансиска помош за покривање на трошоци за кирија и комуналии за бегалците коишто живеат во приватно сместување. Како долгорочни решенија Центарот за интеграција на бегалци и странци при МТСП, како дел од планот за интеграција на семејства, ги проценува капацитетите на бегалците за учество програмите за реновирање на живеалиштата во нивна сопственост и проценува дали ги исполнуваат општите услови за пристап до социјалните станови.

Согласно Нацрт Стратегијата за интеграција на бегалци и странци во РМ 2017-2027 како надополнување на претходната Стратегија, како стратешка цел предвидува зголемување на капацитетите за социјално домување, како за локалното население така и за бегалците, при што како главен предуслов за инвестиции и прибирање финансиски средства, мора да се решат прашањата на законодавните и институционалните недостатоци на сеопфатен начин. Понатаму, дадени се следните препораки: држење обуки за поддршка на вклучувањето на услугите за домување во водечките политики на општинско ниво, поддршка за имплементација на иновативни и алтернативни стамбени решенија, како и да се обезбеди спроведување на привремени решенија како мерки за поттикнување и како заштита на бездомништвото на најранливите категории вклучувајќи ги бегалците и локалното население.

2.1 Локални политики кои се однесуваат на прифаќање и заштита на мигрантите/ките и институциите кои директно спроведуваат политики на локално ниво (особен фокус на оние кои се насочени кон заштита на правата на жените и децата)

Интеграција е правен процес, со кој на бегалците постепено им се доделува поширок опсег на права и помош од страна на земјата домаќин, кои се генерално пропорционални со оние коишто ги уживаат нејзините граѓани. Натурализацијата треба да биде достапна и олеснета во разумен временски рок и опфаќа повеќе елементи како основна предиспозиција на минимум права кон бегалците, меѓу кои во основа се:

-Добивање државјанство. Законот за државјанство предвидува за лицата под меѓународна заштита можност да аплицираат за државјанство на Република Македонија, а со статус на супсидијарна заштита, ако лицето живеело во Република Македонија во изминатите 8 години; а истото важи и за лицата со статус на признаен бегалец, само периодот на престој е скратен на 6 години непрекинат престој. Овие индивидуални решенија не се можни, ниту применливи во ситуација каде што, на пример, барателот доаѓа од земјите од Африка или од Блискиот Исток како земји на потекло, на пример, на бегалците и мигрантите кои транзитираа низ Македонија во 2015 и 2016 година. Државјанство со природување може да стекне лице без државјанство или со признат статус на бегалец, согласно член 7-а од Законот за државјанството на Република Македонија, ако од признавањето на статусот на бегалец до поднесувањето на барањето за прием на државјанство, законски и постојано живее на територија на Република Македонија најмалку 6 години и ако ги исполнува условите од член 7 став 1 точка 1 и точките од 3 до 10 од Законот за државјанство на РМ и тоа:

1. Да наполнил 18 години живот
2. до поднесувањето на барањето законски и постојано да живее на територијата на Република Македонија најмалку осум години; *(овој член не важи за лице со признат статус на бегалец)*
3. да има обезбедено стан и постојан извор на средства за егзистенција во висина која овозможува материјална и социјална сигурност под услови утврдени со закон;
4. во Република Македонија и во државата чиј државјанин е да не бил казнуван со казна затвор во траење од најмалку една година, за дела за кои се гони по службена должност и кои се казниви според прописите во Република Македонија;
5. против него да не се води кривична постапка во Република Македонија и во државата чиј државјанин е;

6. да го владее македонскиот јазик до тој степен да може лесно да се разбере со околината;
7. да не е изречена мерка забрана за престој во Република Македонија;
8. неговиот прием во државјанство на Република Македонија да не ја загрозува безбедноста и одбраната на Република Македонија;
9. да потпише заклетва дека ќе биде лојален граѓанин на Република Македонија и
10. да има отпуст од досегашното државјанство или да докаже дека ќе го добие ако биде примен во државјанство на Република Македонија. Исполнувањето на условот од ставот 1 точка б) на овој член ќе го утврди посебна комисија формирана од Владата на Република Македонија.

Лицата со признато право на азил заради супсидијарна заштита во Законот за државјанство на РМ не се споменати како категорија на лица за кои е предвидено прием во државјанство на Република Македонија. Но бидејќи лицата со признато право на азил заради супсидијарна заштита се странци и нивниот престој во Република Македонија е законски истите можат да поднесат барање за прием во државјанство во РМ согласно член 7 од Законот за државјанство на РМ односно државјанство на РМ со природување може да стекне странец кој лично поднел барање за прием во државјанство на РМ кој меѓу другите услови од членот 7 од Законот за државјанство до поднесување на барањето законски и постојано да живее на територијата на Република Македонија најмалку осум години.

Самата Стратегијата за интеграција на бегалци и странци 2008-2015 дека самата интеграција не завршува со формална одлука за натурализаци, пти што понатаму предвидуваше мерки кои треба да се преземат со цел надминување на можната нееднаквост, како и поттикнување на активно учество во граѓанското општество и во економскиот живот

Во новата Стратегијата за интеграција на бегалци и странци 2017-2027, се утврдени попатните мерки, што во зависност на индивидуалните потреби, помошта за интеграција може да се продолжи уште најмалку една година по стекнување на државјанство. Покрај истото во оваа стратегија со оглед на последните измени на Законот за азил и привремена заштита од април 2016 се ограничува пристапот за лицата до правата за покренување постапка за семејно обединување на 3 години по стекнувањето на статусот за меѓународна заштита, се смета дека таквото одложување во семејно обединување е во спротивност на основните принципи на интеграција, што истиот процес може да биде попречен со непостоење на обединето семејство.

Во однос на статусот на лицата под супсидијарна заштита честите ревидирања на статусот и краткорочниот престој имаат негативно влијание врз самиот процес, со што овие лица кои го имаав овој статус повеќе од една деценија ги нарушуваат самите изгледи за одржлива интеграција.

2.2 Локални политики и институции кои обезбедуваат заштита на правото на живот, опстанок и развој- посебен фокус на анализата е заштитата од насилство во случај на осетливи групи- жени и деца;

Согласно член 11 од Закон за азил и привремена заштита, односно согласно принципот на локално учество одговорноста за сместување на барателите на азил и на лицата со признато

право на азил во Република Македонија е лоцирана како во единиците на локална самоуправа, така и во Владата на Република Македонија.

Правото на престој на барателите на азил во Република Македонија им е загарантирано со член 48 од Закон за азил и привремена како едно од правата предвидени за барателите за азил. Истовремено со овој член им е загарантирано и правото на сместување и згрижување во Прифатниот центар или друго место на сместување определено од страна на Министерството за труд и социјална политика, доколку барателот искаже потреба за истото.

Сместувањето на лицата со признаен статус на бегалец, е уредено со член 52 од Закон за азил и привремена заштита, кој пропишува дека согласно со принципот на локално учество, на бегалецот му се обезбедува сместување со давање соодветен стан на користење или со давање на парична помош потребна за обезбедување простории за сместување, до обезбедување на средства за своја егзистенција, но најдолго до две години од денот на доставувањето на решението за признавање статус на бегалец.

Додека на лицата по супсидијарна заштита² во согласност со член 58 од Закон за азил и привремена заштита, со денот на доставување на решението за признавање на право на азил заради супсидијарна заштита се стекнуваат со право на престој на територијата на Република Македонија во траење од најмалку една година, кој се продолжува доколку причините поради кои е доделен се уште постојат.

Сместувањето на лицата под супсидијарна заштита е уредено со член 59, каде што на овие лица им се обезбедува сместување согласно член 52, но најдолго една година од денот на доставување на решението за признавање на статус на лице под супсидијарна заштита.

Согласно Стратегијата за интеграција на бегалци и странци во РМ 2008 - 2015 МТСП поддржува времени и долгорочни решенија за домување на лицата со признато право на азил коишто формално поднеле пријава за регистрација за локална интеграција во Македонија. Како времени решенија, преку центрите за социјална работа, согласно со Програмата за интеграција на лицата на кои им е признаено правото на азил во Република Македонија, министерството обезбедува месечна финансиска помош за покривање на трошоци за кирија и комуналии за бегалците коишто живеат во приватно сместување. Како долгорочни решенија Центарот за интеграција на бегалци и странци при МТСП, како дел од планот за интеграција на семејства, ги проценува капацитетите на бегалците за учество програмите за реновирање на живеалиштата во нивна сопственост и проценува дали ги исполнуваат општите услови за пристап до социјалните станови.

Документот за политики за долгорочни и трајни стамбени решенија, донесен од страна на МТСП предвидува три решенија за домување и тоа: изградба на објекти, реновирање на постојани објекти и реновирање на куќи во сопственост на бегалците.

² Член 58

Со денот на доставувањето на решението за признавање на право на азил заради супсидијарна заштита, лицето под супсидијарна заштита се стекнува со право на престој на територијата на Република Македонија во траење од најмалку една година и истиот се продолжува доколку причините од членот 4-а на овој закон се уште постојат.

Соодветното сместување е од витално значење и е пресуден фактор за унапредување на интеграцијата. Свкупно гледано, домувањето останува најсложена и најприоритетна потреба на бегалските семејства и клучен столб за одржлива локална интеграција. Сепак, долгорочни станбени решенија не треба да се промовираат издвоено, со специјализирани услуги наменети исклучиво за бегалците. Ова е прашање што има влијание врз целото население и мора да се решава на сеопфатен начин, каде вклучувањето на овие услуги во водечките политики е клучниот предизвик, односно има решавачка улога за одржливото домување. Станбените решенија се секогаш најскапи, особено кога станува збор за новоградба и нови инвестиции во инфраструктурата, следбено, треба да се применат разновидни модели за решавање на буџетските прашања, како што се обезбедување земјиште во државна сопственост за градежни парцели, финансиски средства во форма на грантови за домување, поволни кредитни шеми, кои би биле достапни и за општините и за бегалците. Стратешка цел е да се зголеми капацитетот за социјално домување, како за локалното население така и за бегалците. Како главен предуслов за инвестиции и прибирање финансиски средства, прашањата на законодавните и на институционалните недостатоци мора да се решаваат на сеопфатен начин, со што и локалното население и бегалците ќе имаат полза на подолг рок. Како заедничко прашање, во сите фази на имплементацијата мора да биде вмрежена промоцијата на средини што се и инклузивни и етнички исоцијално разнолики со што се превенира појава на подоцнежни фази на сегрегација. По донесувањето на Стратегијата и НАП за периодот 2009-2015 година, Владата предложи имплементација на четири стратешки точки со цел да се постигне одржливо станбено решение за бегалците што влегуваат во процесот на локална интеграција. За стратешкиот исход беше дефинирано обезбедување пристап до станбени решенија и обезбедување на станбени единици. Следново потпоглавје претставува оцена на постигнатите резултати по овие четири стратешки точки на акција за 2017 година, за да се обезбеди инпут за следната низа мерки што ќе биде дел од новата Стратегија до 2027 година. Во отсуство на Закон за социјално домување, потребно е изработка на нов Документ за политики за долгорочни и трајни станбени решенија, и истиот треба да понуди неколкуможни решенија за имплементација предлог-модели за домување што ќе го поддржат спроведувањето на Законот за социјално домување и имплементација на алтернативни решенија за корисници што не ги исполнуваат условите според Законот и тоа:

- Изградба на станбени единици (на земјиште во државна сопственост);
- Реновирање на постојни објекти (во државна сопственост); и
- Реновирање на куќи во сопственост на бегалците.

Изградба на објекти заради давање поддршка на локалната интеграција се смета за долгорочно решение поради тоа што со тоа се поставува основа државата да го зголеми капацитетот на социјалното домување што ќе биде наменето за сместување на бегалци и лица со доделена супсидијарна заштита. Покривањето на трошоците за кирии и комунални услуги не се смета за долгорочно решение за домување, туку како привремена помош при сместување што им се нуди на квалификуваните корисници. Во согласност со Законот за азил и привремена заштита, Владата е должна да ги покрие трошоците за сместување на бегалците во текот на првите две години од стекнувањето на статусот, а во случај на одредбите за супсидијарна заштита – во рамки на првата година од добивањето на статусот. По истекот на овој задолжителен период, со цел да се пронајдат алтернативни модели и да им се помогне на

бегалците што активно учествуваат во процесот на интеграција (најдена работа, посетување стручни обуки) во рамките на Програмата за интеграција што се донесува на годишна основа од страна на Владата, а ја спроведува Министерството за труд и социјална политика, бегалците добиваат месечни исплати за кирија и комунални услуги сè додека ги исполнуваат главните критериуми. Оваа финансиска помош, иако се спроведува преку центрите за социјална работа, не е дел од системот за социјална заштита, ниту, пак, е поврзана со бенефиции од социјалната заштита.

Основа за максимална ефикасност во овој дел за кој говориме е исклучително примената на Законот за социјално домување. Во овој контекст, каде Законот за социјално домување престанува да биде опција, а како главна рамка што обезбедува пристапност до решенија за домување за бегалците регистрирани за интеграција би требало да се исползува Документот за политиките за домување, Законот за социјално домување никогаш не се примени. Во основа потребно е интервентно олеснување на еднаквиот пристап до домување заради промовирање на општествената интеграција и заштита од дискриминација. Иако политиките за домување и протоколите за имплементација би требало да бидат недискриминаторски и да не поставуваат ограничувања во личниот избор во врска со тоа каде ќе се населат бегалците, сите корисници на домувањето би морало да имаат адреси. Од друга страна, треба да се размислува како би изгледала практиката во промовирањето општествена интеграција за која било друга националност која што со статус на бегалци би можела да се реши за локална интеграција во Македонија. Овде, вклученоста на единиците на локална самоуправа и активирањето на системот за децентрализација на помошта за домување мора да го заземаат своето суштинско место. Всушност, постојните одредби од Законот за азил и привремена заштита, донесен пред Законот за децентрализација, ја распределуваат одговорноста за сместување на дефинираната целна група на единиците за локална самоуправа, како и на Владата на Република Македонија.

Општо земено, забележливи се одредени недостатоци кај станбените капацитети во областа на социјалното домување, децентрализацијата на можните станбени решенија и вклучувањето на општините, како и финансиската одржливост во однос на долгорочните инвестиции. За да се отстранат пропустите и да се зајакне имплементацијата на мерките предвидени за станбените решенија, во следните години мора да се решат следниве стратешки препораки:

- Да се обезбедат законски и институционални одредби за олеснување на пристапот до социјално домување за целната популација;
- Зголемување на обемот на социјалното домување заради постигнување расположливост на капацитети за сместување и за бегалците и за локалното население и изнаоѓање алтернативни модели;
- Држење обуки за поддршка на вклучувањето на услугите за домување во водечките политики на општинско ниво; и сензибилизирање и едуцирање на општинските службеници за обезбедување на соодветната заштита и станбени решенија како за локалното население така и за бегалците;
- Поддршка за имплементација на иновативни и алтернативни станбени решенија за целната популација;
- Да се обезбеди спроведување привремени решенија како мерки за поттикнување и како заштита од создавање на бездомништво за најранливите, вклучувајќи ги и бегалците и локалното население.

2.3 Локални политики во областа на социјална заштита- анализа на политиките/ процедурите кои директно се однесуваат на услуги кои им се нудат на мигрантите/ките и институции кои ги спроведуваат, особено оние кои се насочени кон заштита на правата на жени и деца: овде исто така треба да се стави акцент на заштита на жени и деца во ситуации кога се изложени на насилство.

Вработувањето на бегалците се смета за најсложено прашање во спроведувањето на стратегијата за интеграција. Можностите за вработување и зголемувањето на капацитетот за осамостоеност се од суштинско значење за одржлива локална интеграција. Исто така, како едно од правата загаранитрани на барателите на азил во Република Македонија со член 48 од Законот за азил и привремена заштита е предвидено работа само во рамките на Прифатниот центар или друго место на сместување определено од страна на Министерството за труд и социјална политика како и слободен пристап на пазарот на трудот за барател на право на азил на кој барањето за признавање на правото на азил не му е решено во период од една година, по истекот на периодот од една година

Согласно член 56 од Закон за азил и привремена заштита правото на работа признаените бегалци го остваруваат согласно овој закон и прописите за вработување и работа со странци.

Во однос на Стратегијата за интеграција на бегалци и странци 2008-2015 беше предложено развивање на дијалог со клучните локални самоуправи и Бирото за вработување, синдикатите, работодавачите на стручно квалификувани лица, институциите за микро финансирање и банките за да се идентификуваат, анализираат и да предложат идеи за одржливо вработување на бегалците. Препораките во Стратегијата кои се однесуваат на вработувањето на бегалците исто така укажуваат на потребата за развивање на соодветни мерки, кои ќе им обезбедат на бегалците обуки за работа и ќе формираат работни места на пазарот на трудот наменети за бегалците, поттикнувањето на претприемаштвото и самовработувањето кај бегалците преку партнерства со организации за микро финансирање и банки и потребата од определување и воспоставување механизми за оценка на професионалните вештини и степенот на квалификуваноста на бегалците кои не се во можност да го докажат истото со документи од нивната земја на потекло.

Самата интервенција еволуира околу основните одредници со коишто се обезбедува помош лицата да се здобијат со капацитети за независно да учествуваат во конкурентниот пазар на труд, како што се стекнување јазични вештини, признавање на квалификациите, стекнување сертифицирани стручни или образовни познавања и обезбедување лични дозволи за работа и лични документи со коишто се олеснува еднаквиот пристап до правата од пазарот на трудот. Единственото дополнително прашање поставено во овој контекст се однесува на политиката на земјата домаќин кон мерката рана интеграција и потенцијалот на барателите на азил да се здобијат со жителство со фокус на мерки за рана интервенција каде инвестицијата во рана интеграција ќе има долгорочна корист. Покрај овие минимални и основни одредби, со конкретни мерки мора да се решат елементите за мотивација и поттикнување со цел бегалците да бидат проактивни во потрагата по вработување; како и за решавање на конкретните аспекти на прекинувањето на редовното школување, особено мерките коишто конкретно се однесуваат на младите. За таа цел е нужно потребно :

- Интервентно развивање дијалог со локалната самоуправа, Агенцијата за вработување и други клучни чинители заради изнаоѓање решенија за одржливо вработување и конкретни дејства за обезбедување стручна обука. Сепак, децентрализацијата на интервенциите за создавање работни места и поттикнувањето на вклучувањето на другите општини, подрачните единици на Агенцијата за вработување, како и невладините организации, се од суштинско значење за општиот развој на системот за интеграција. Овој дијалог не може да се разгледува изолирано бидејќи процесот на децентрализација е важен за сите клучни сектори на интеграцијата. Ако, на пример, станбените решенија се пренесат на локално ниво, тогаш иницијативите за вработување мора, исто така, да се лоцираат во рамките на иста општина.
- Надградба на постојните програми за вработување за тие да вклучуваат конкретни активни трудови мерки за целната група. Со донесувањето на Националниот акциски план за интеграција на бегалците во 2009 година, се очекуваше Агенцијата за вработување да ги вклучи бегалците како целна група во постојните национални програми за вработување. Сепак, освен за непречен пристап до процедурите за издавање работни дозволи целната група никогаш не оствари корист од државно финансираната програма за вработување. Дополнителен проблем беше и образовниот статус на бегалците, каде поголемиот број работоспособни лица немале завршено основно образование во Македонија, со што не исполнувале еден од основните услови за кандидирање во некои од државните програми за вработување. Во насока на надминување на посочените проблеми, е потребно нудење соодветни мерки. Програмата се фокусира на трите модели, како најсоодветни за обезбедување одржливи можности за вработување

а) Моделот на самовработување, мерки за субвенционирано вработување и стекнувањето професионални вештини преку стручни обуки и курсеви.

б) Моделот на субвенционирано вработување во комбинација со стекнување стручни вештини.

в) Програмата за професионален развој кај познат работодавец“, а потоа истиот „познат работодавец“ им нуди договори за работа на посетителите на стручната обука.

Признаените бегалци и лица под супсидијарна заштита може да се здобијат со лична работна дозвола, која ја издава Агенцијата за вработување. Со важечка лична работна дозвола, бегалците може да отворат свој приватен бизнис или да добијат договори за редовно вработување што ги вклучуваат и бенефициите што следуваат. Лицата под супсидијарна заштита се назначени од Законот за вработување и работа на странци како квалификувани да аплицираат за обновлива лична работна дозвола со важност од една година со посредство на која можат да имаат директен и целосен пристап до пазарот на труд (со исклучок на оние работни функции специјално уредени во Законот, а кои бараат македонско државјанство). Многу значајно е идентификување на соодветни модели за олеснување на пристапот до пазарот на труд на одредени членови на целната група, на пример, жените со малолетни деца, стари лица, лица со попреченост. Иако запишувањето на децата бегалци во градинките и предучилишно образование дава одредена поддршка за жените тие да влезат на пазарот на труд, не се подготвени конкретни програми што за цел имаат вработување на други членови, како што се постарите лица или лицата со физичка попреченост. Во принцип, бегалците немаат пристап до ниедна национална програма за помош на лица со пречки. Во оваа ситуација,

бегалците се спречени да станат активни членови на општеството и со тоа придонесуваат за нивна пролонгирана зависност од социјалната заштита. Се налага потреба од предлагање алтернативни модели што ќе се користат за обезбедување обуки обуки на работно место и создавање формални работни места што ги вклучуваат и целната група и локалната заедница каде што живеат. Постојат можности за согледување на потребата од нови модели а еден таков е и моделот кој ќе понуди отворање „социјални претпријатија/социјално претприемништво“, познати во земјите во развој како бизниси што функционираат заради справување со социјалните проблеми, подобрување на заедниците, на животните шансите на луѓето или животната средина. Тие ќе ги остваруваат своите приходи од продажба на стоки и услуги на отворениот пазар, но ја реинвестираат добивката во бизнисот или во локалната заедница. Овие претпријатија се приспособени за вработување лица на коишто им е предизвик да влезат на пазарот на труд или поради привремена попреченост или поради какви било други ограничувања коишто може да постојат на почетокот. Социјалното претпријатие е, исто така, клучен елемент на Европскиот социјален модел. Тоа е тесно поврзано со Стратегијата на ЕУ за 2020 година. Европскиот економски и социјален комитет (ЕЕСК/ЕЕСК), исто така, повикува на стимулативни мерки за подобрување на пристапот до капитал и прилагодени инструменти за финансирање на таквите претпријатија. ЕЕСК смета дека социјалните претпријатија треба да бидат поддржани поради клучната улога што можат да ја имаат како двигатели на општествени иновации, и затоа што воведуваат нови методи за обезбедување услуги и мерки за подобрување на квалитетот на животот на луѓето, и затоа што го поттикнуваат создавањето нови производи за задоволување на новите потреби на општеството. ЕЕСК, исто така, ги повика земјите членки на ЕУ да изготват национални рамки за раст и развој на социјалните претпријатија. Воспоставување механизми / методи на оценување на професионалните вештини на возрастните што водат до официјално признавање и официјална потврда (сертификат) за квалификациите, такви што ги вклучуваат и возрастните што не се во можност да прикажат официјална документација од нивната земја на потекло. Стратешки препораки за Акцискиот план Олеснувањето на можностите за вработување како на локалното население така и на бегалците бара иновативни решенија, како и отстранување на сите пречки во обезбедувањето оптимален пристап до формалниот пазар на труд. Одредницата за обезбедување исцрпни решенија лежи во стекнувањето одредени вештини што се бараат на пазарот, или преку признавање на квалификациите, присуство на стручни обуки релевантни за пазарот или со обезбедување можности за вработување преку социјалните претпријатија. Со секое од решенијата мора да се избегне создавање паралелни системи за вработување, а зајакнувањето на разновидните иновативни решенија е важно и на национално ниво. Овде, особено внимание мора да се даде на поврзувањето на ангажирањето за активно вработување и стимулативните мерки поврзани со програми што ја финансираат интеграцијата. Од тие причини исклучително битно е да се води грижа за следниве препораки:

- Зајакнување на услугите за поддршка на вработувањето коишто се од корист и за локалното население и за бегалците;
- Зајакнување на поддршката и имплементацијата на проекти за вработување и стручна обука;
- Олеснување на пристапот за бегалците до можности за вработување со помош на надворешно финансирање;
- Обезбедување формална рамка за признавање на квалификациите, за тестирање и за стекнување уверенија за стручна обука;

- Обезбедување формална рамка за протоколот за признавање на универзитетските дипломи и признавање на научните квалификации;
- Обезбедување формални наставни програми за стекнување диплома за основно образование за возрасните;
- Подготовка на програми конкретно насочени за младата популација и воспоставување конкретни мерки за подготовка за вработување на младите бегалци, (18 години) кои не посетуваат формално образование;
- Зајакнување на механизмите за поттикнување активно учество во вработувањето.

Самата интервенција во Нацрт Стратегијата за интеграција на бегалци и странци 2017-2027 еволуира околу основните одредници со коишто се обезбедува помош лицата да се здобијат со капацитети за независно да учествуваат во конкурентниот пазар. При што како препораки ги дава: зајакнување на услугите за поддршка на вработувањето, поддршката и имплементацијата на проекти за вработување и стручна обука, олеснување на пристапот за бегалците до можности за вработување со помош на надворешно финансирање, обезбедување формална рамка за признавање на квалификациите, за тестирање и за стекнување уверенија за стручна обука, обезбедување формална рамка за протоколот за признавање на универзитетските дипломи и признавање на научните квалификации, обезбедување формални наставни програми за стекнување диплома за основно образование за возрасните, подготовка на програми конкретно насочени за младата популација и воспоставување конкретни мерки за подготовка за вработување на младите бегалци, кои не посетуваат формално образование и зајакнување на механизмите за поттикнување активно учество во вработувањето.

2.4 Локални политики во областа на образованието- политики/ процедури кои директно се однесуваат на услугите кои им се нудат на мигрантите и институциите кои ги спроведуваат, особено оние кои се насочени кон заштита на правата на жената и децата

Што се однесува на јавното образование, со потпишувањето на Женевската Конвенција, Република Македонија се обврзува и да им даде на бегалците еднаков третман како на своите граѓани за основното образование. За другите степени на образование, државата е должна да им даде најповолен третман што може, а во секој случај не понеповолен од третманот на странците. За другите степени на образование, а особено за студиите, државата особено ќе внимава на пристапот до студирање на бегалците, признавање на странски сертификати, дипломи и звања, укинување (простување) на трошоците и доделување стипендии.

На барателите на азил правото на образовање им е загарантирано согласно член 48 од Закон за азил и привремена заштита.

Врз основа на Законот за основно образование согласно член 2 од секое дете има право на основно образование и забрана од дискриминација во остварување на правата од основно воспитание и образование. Притоа, основното образование се организира и остварува во основното училиште, но и во здравствени, социјални, казнено-поправни и воспитно-поправни установи, согласно став 2 член 10 од истиот закон. Од оваа листа, се издвојуваат социјалните установи, во кои ги сместуваме и прифатните центри за баратели на азил.

Во поглед на основното образование стекнато во странство врз основа на одредбите од Член 150 -161 од истиот закон, странски државјани и лице без државјанство имаат право да бараат нострификација т.е признавање на свидетелството стекнато во странство во целина во поглед на правата што му припаѓаат на имателот на свидетелството за продолжување на образованието или еквиваленција-изедначување на свидетелството стекнато во странство со соодветното свидетелство стекнато во Република Македонија. Меѓутоа потребните документи кои се потребни во оваа постапка во пракса од страна на бегалците е многу тешко да се обезбедат.

Што се однесува до средното образование врз основа на член 5 од Закон за средното образование странски државјани и лица без државјанство можат да се здобијат со средно образование, на начин и услови предвидени со закон, при што согласно член 43 од Закон за средното образование лице кое завршило основно образование може да се запише во средно училиште ако му се нострифицира свидетелството стекнато во странство.

Согласно одредбите од член 78 - 87 од Закон за средното образование во поглед на нострификацијата и еквиваленција се предвидени истите услови како и во законот за основно образование што повторно потребните документи кои се потребни во оваа постапка во пракса од страна на бегалците е многу тешко да се обезбедат.

Во однос на образованието Нацрт Стратегијата за интеграција на бегалци и странци 2008-2015, МТСП предлага развивање на дијалог со локалните самоуправи за да ги идентификуваат, анализираат и предложат соодветни решенија и модели за образованието на бегалците. Понатаму, Стратегијата предвидува и разгледување на можноста за формирање на предшколска установа наменета за потребите на децата бегалци и децата на домицилното население на локалната самоуправа. Стратегијата предвидува наставата во државните средни училишта да се одвива на еден од меѓународните јазици. Дополнително предвидено е дека лицата со признаен статус во државата треба да има можност да го изучува јазикот на земјата на престој, односно македонскиот јазик.

Правото на образование игра клучна улога во процесот на интеграција на целната група. Иако претходната Стратегија идентификуваше неколку клучни прашања што треба да се решат за да се олесни процесот на образование во контекст на интеграција на бегалците тие мерки не беа спроведени, па затоа Нацрт Стратегијата за интеграција на бегалци и странци 2017-2027 одново го насочува фокусот кон непречно обезбедување образование за бегалците како суштествена компонента на еден одржлив процес за интеграција на бегалците. Како што е препорачано од страна на Европската комисија во Европскиот модел за интеграција на мигрантите – Курсот за интеграција треба да придонесе за излегување во пресрет на

очекувањата на мигрантите и на општествата на прием преку обезбедување знаење, 26 разбирање и увид во културните, општествените и други видови традиции во Македонија. Главната цел е да се негува независноста на засегнатите мигранти за тие да го разберат уставот и вградените вредности, и системот на управување на земја домаќин. Покрај тоа, интеркултуралната компетентност е важна цел, бидејќи мигрантите (како и општеството домаќин) треба да се здобијат со вештини да комуницираат и да се снаоѓаат во ситуации каде што се во игра различни културни претпоставки. Исто така, важно е да им се обезбеди на мигрантите практично упатство за, на пример, како да се регистрираат кај лекар, каде да се обратат за помош за домување, итн. Едно квалитетно образование што гради релевантни вештини и знаења им овозможува на бегалците да живеат здрав и продуктивен живот. Наставниците и другиот кадар треба да добијат обуки од коишто ќе имаат полза и бегалците и локалното население што се запишани во институции од јавниот образовен систем.

Уште повеќе би требало да се осигура вклучување на децата во тековните и планираните програми за поддршка на образованието, како и да се обезбедат книги/материјали и вклученост во воннаставните активности Според Законот за основно образование, децата со странско државјанство или децата без државјанство што престојуваат во Република Македонија имаат право на основно образование под исти услови како и децата што се државјани на Република Македонија. Понатаму, во согласност со Законот за средно образование, кое е задолжително и бесплатно, почнувајќи од учебната 2008/2009 година, дефинираната целна група може да се стекне со средно образование на ист начин и под истите услови утврдени со Законот. Во моментов, Законот за високо образование не содржи одредби за субвенциониран пристап за дефинираната целна група. За упис на факултет, бегалците се обврзани да плаќаат школарина, како и сите други странски студенти што престојуваат во Македонија. За бегалците што престојуваат во Македонија, пристапот до основно и средно образование е бесплатен и достапен во општините каде што престојуваат. Поради глобалните трендови во однос на тоа од каде би можело да дојдат потенцијалните бегалци, признавањето на квалификациите може да претставува најголем предизвик. Од друга страна, вреди да се инвестира бидејќи бегалците брзо ќе добијат пристап до пазарот на труд, а со цел да станат независни членови на македонското општество. Ова е уште еден мотив во прилог на олеснувањето на пристапот на бегалците до запишување во редовно училиште.

Испитување на изводливоста на воспоставувањето заеднички предучилишни капацитети за целната група/локалното население (локална самоуправа) и предлагање модели за активно промовирање на предучилишното образование како поддршка на раните фази на интеграција (постојни). Предучилишното образование не е задолжително во Република Македонија и е дел од јавниот образовен систем.. Ова образование има силна улога во раниот детски развој и социјализацијата, кои се од суштинско значење за личниот раст и успехот во училиште. Тоа, исто така, е од помош и за вработување на родителите, особено кај жените. Знаењето стекнато преку програми за ран детски развој, а кога се во прашање бегалци – во комбинација со учење на македонскиот јазик уште во раната фаза, е неопходно за целокупниот процес на интеграција. Создавање сертифицирана програма за настава по македонски јазик за деца и возрасни; и идентификување на механизмите за обезбедување јазично образование и покрај тоа што познавањето на локалниот јазик претставува основен предуслов за кој било сектор на интеграцијата, или за здобивање со образование и вештини, или за наоѓање вработување, многу малку е направено за мерките предложени со претходната Стратегија. Одговорност е на Министерството за образование и наука да подготви наставни програми за изучување на

македонскиот јазик, како за децата така и за возрасните, истовремено креирајќи програма за обезбедување владеење со јазикот на нивоата што се бараат во образованието или за практична употреба, на пример, или учесникот го учи јазикот за упис на факултет, или тоа се бара за да посетува одредена деловна или стручна обука, со тоа што во двете верзии бројот на часови што треба да се посетуваат е различен. Како што е забележано од страна на Европската комисија во Европските модули за интеграција на мигрантите кога се дискутира за Заедничката европска референтна рамка за јазици: Учење, настава, оценување (CEFR), бројот на часови потребни да се постигне доволно познавање на јазикот е во сооднос со нивото на компетентност коешто се бара и со целта (на пример, државјанство) и тој во голема мера зависи од претходните вештини на мигрантот. Во зависност од индивидуалните потреби и од бројот на часови дефинирани во наставните програми, присуството ќе стане задолжително и државните средства ќе бидат условени со редовно присуство. Покрај подготовката на наставните програми, од Министерството за образование и наука, исто така, се бара да ја сертифицира програмата за различни нивоа на владеење на јазикот што ќе бидат признати во рамки на системот на образование и системот на стручна обука во Македонија, како и формално да издаде задолжувања за нивно спроведување и да ги сертифицира препорачаните даватели на услугите. Во овој дел, вниманието мора да биде сосредоточено и на географска покриеност, бидејќи целната популација ја има слободата да избере каде во Македонија ќе има адреса на живеење..

Одредување на најдобрите модели за образовна поддршка и менторство за помош и на децата и на возрасните во остварувањето на нивниот целосен економски и општествен потенцијал. Различни модели на менторство им помагаат на новоодојдените бегалци да се прилагодат на новата средина, особено имајќи ги предвид потенцијалните трауматични искуства и ограниченото познавање на нивниот нов амбиент за живеење. Иако интегрираните услуги и насочената поддршка може да бидат достапни како помош при интеграцијата, децата бегалци и другите ранливи групи може да имаат полза од воннаставни иницијативи и комплементарни иницијативи во заедницата. Некои воннаставни активности се обезбедени преку иницијативи засновани на проекти. Овде, вниманието треба да се сврти кон капацитетите на редовните училишта и градинки за да обезбеди дополнителна менторска помош за децата бегалци што посетуваат уште и часови за изучување на македонскиот јазик. Иновативните видови пристап би можело да се ползуваат и со онлајн-базирани модели на менторство, каде децата можат да пристапат до определен видеоматеријал за дополнителна програмска поддршка. Општиот принцип што треба да се примени врз моделите на менторство, за деца и за возрасни, за мажи и за жени, треба да ја поттикнува интеркултуралната интеракција во заедницата, каде партнерството со организации на граѓанското општество може да биде корисно за имплементацијата на мерките за менторство. Ангажирањето културни медијатори и волонтери ќе го олесни процесот на транзиција и ќе го надополни процесот на интеграција.

Промовирање на високото образование и запишување на универзитетите. Високото образование во Македонија е на располагање за бегалците под истите услови како и за секој странец што сака да се запише на јавен универзитет. Поттикнувањето на високо образование меѓу бегалците веднаш ќе ја промовира интеграцијата во пазарот на труд. Изгледите за упис во високо образование се, исто така, силен поттик за завршување на основното и средното образование. Откако бегалците ќе влезат во програмите за интеграција со намера да останат во Македонија, слично на оцените во процесот на стекнување државјанство, Министерството

за образование и наука би требало да земе предвид измени во процесот на прием, за условите за запишување на бегалците да бидат исти со тие за македонските граѓани.

2.5 Локални политики во областа на здравствена заштита- политики/ процедури кои директно се однесуваат на услугата која им се нуди на мигрантите/ките и институциите кои ги спроведуваат, особено оние кои се насочени кон заштита на правата на жената и децата

Согласно Закон за изменување и дополнување на Законот за здравствено осигурување усвоен во 2012 година признаените бегалци и лицата под супсидијарна заштита се вклучени во системот за задолжително здравствено осигурување. Со тоа лицата под меѓународна заштита се изедначени со државјаните на Република Македонија во поглед на остварувањето на правото на здравствено осигурување. Освен тоа, донесен е Закон за изменување и дополнување на Законот за азил и привремена заштита, со кој е направено усогласување со Директивата 9/2003 од 27 јануари (со која се пропишуваат минималните стандарди за прифаќање на барателите на азил), потоа Директивата на Советот 2004/83/ЕС од 29.4.2004 година, како и Директивата на Советот за минимум стандарди за постапки на државите членки за доделување и одземање на статус на бегалец, усвоена на 1 декември 2005 (2005/85/ЕЦ).

Одредбите од Законот за азил и привремена заштита претставуваат правна основа за обезбедување здравствена заштита на признаен бегалци. Тој спомнува „основни здравствени услуги„ (примарна здравствена заштита па се до највисоко ниво т.е. болничко лекување) согласно прописите од здравственото. Одредбата обезбедува еднаквост со државјаните на Македонија. За разлика од државјаните, бегалците не можат да преземат мерки на претпазливост во форма на штедење или дополнително осигурување поради што се поранливи.

Активностите се спроведувани според акциониот план за справување со мигранти при зголемен наплив на мигранти донесен од Министерство за Здравство - сектор превентива:

- обезбедена амбуланта , снабдена со лекаства и лекарски екипи
- контрола на пријавувањето на заразни заболувања
- лекарски екипи на Црвен крст и Црвена полумесечина
- редовна контрола на квалитетот на водата за пиење
- редовна контрола на санитарно хигиенските услови во прифатниот центар (санитарни јазли, сместувањето , објектите за исхрана)
- ДДД на просторот и домувањето
- спроведена вакцинација - според потребите

3. ПРЕПОРАКИ

Заштитата на правата на мигрантите и нивна поефикасна интеграција треба да биде дополнително уредена и тоа на национално ниво, но и на локално ниво.

Во тие рамки потребно е што поскоро да се усвои Нацрт Стратегијата за интеграција на бегалци и странци 2018-2028 која треба да биде проследен со Акциски планови на локално ниво особено за територијата на општина Куманово.

Потоа зголемување на капацитетите на соработници и даватели на услуги на бегалци и мигранти за пружање на соодветна помош и поддршка

Исто така потребни се редовни посети и запознавање со македонската култура за лицата кои се привремено сместени во Центарот за баратели на азил. Во оваа насока исто така како можност се и наставни програми за интеграција или ориентациски курсеви што вклучуваат информации за друштвениот и културниот живот, историјата и политичкиот систем во Македонија.

Во однос на образованието, потребно е да се обезбеди запишување на децата во редовните програми за основни и средни училишта но и еднаков пристап до образованието на сите лица кои сакаат да се интегрираат во земјата.

Последно, но не помалку важно имплементација на кампањи за подигнување на свеста на локалното население за сузбивање на стереотипите кон мигрантите и барателите на азил.

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

Стратегијата за интеграција на бегалци и странци 2008-2015

Предлог на Акционен план за интеграција на беглаци, мигранти и баратели на азил во Општина Куманово 2017-2027

Резолуции за мигрантската политика, со тоа што последната се однесува на периодот од 2015 – 2020 година

Конвенцијата за статусот на бегалците од 1951 година, и нејзиниот Протокол од 1967 година.

Конвенцијата на Обединетите нации за правата на детето и нејзините два факултативни протоколи

Женевските конвенции од 1949 година

Акциски план за постапување на здравствениот систем при зголемен наплив на мигранти

Закон за азил и привремена заштита

Закон за странци

Законот за основно и средно образование

Прирачници на Црвен Крст